

besedi. O da bi moje besede čul vsak slovensk gospodar, — o da bi jim bila moč dana, da bi vsak tudi po njih zvesto ravnal! Resnično! prihodnost drage naše domovine na tem stoji!

Povelje, da se ima kmetija deliti otrokom po ena-cih delih, pomeni to, da vsak otrok ima dobiti ne-koliko kmetije, kos hiše, kos vrta, kos njive, kos no-grada, kos senožeti, kos pašnika itd., potem nekoliko družega očetovega ali maternega imetka, nekaj denarja, tirjav itd. ravno tako, kakor je, postavimo, na Italijan-skem. In kaj pomeni tako razcepljevanje premo-ženja? To pomeni, da se bodo pri nas kmetije še bolj na drobna posestva pripravile, kakor so, žalibog! že zdaj, da bode oslabelih, nezmožnih gospodarjev čedalje več, vedno več dolgá in kantov; beraški kmet ne bo več sam svoj gospodar, temuč koščiki se bodo eden za drugim prodajali, kupovala bode gospôda, in kmetiči, ki ne bodo ničesa več imeli, bodo zopet to postali, kar so nekdanj naši očaki bili — osramoteni sužni drugim!

Prosto gibanje z vsakim blagom je gotova dobrota in velik pripomoček za národovo blagostanje, in nika-kor se ne dá zagovarjati nekdanja silna postava, po kateri kmetovski gospodar ni smel ne brazde od svoje kmetije oddati, ako bi mu bila kupčija še toliko has-nila; toda stokrat, tisučkrat veči nesreča za deželo bi bila nova sila, po kateri bi se vsaka kmetija po smrti kmeta morala na komade trgati brez konca in kraja. Slovenska domovina je le močna, dokler ima močnega kmeta. Slovenska domovina pa bo zgubljena, bo pod tujčev jarm vsiljena takrat, kadar ne bo več sloven-skega močnega kmeta.

Vi tedaj, pošteni slovenski gospodarji! pripoma-gajte, da dežela pod zlo ne pride, — odvrčujte nesrečo s tem, da vsak brez odkladanja precej napravi svojo oporoko ali svoj testament, v katerem svoji kmetiji stavi prihodnjega gospodarja.

(Konec prihodnjič.)

Politične stvari.

Avstrijsko-ogerska država.

Lastnoročno pismo Njih Veličanstva Franc Jožefa od 14. novembra 1868. l. do državnega kancelarja ba-rona Beusta avstrijskim národom in vnanjim vladam naznanja, da se Avstrija odsle imenuje „avstrijsko-ogerska država.“ To Najviše pismo se tako-le glasi: „Ljubi baron Beust! Ker novim ustavnim razmeram ustreza, da se pri Mojih suverenskih djanjih in zlasti pri pogodbah, v Mojem imenu sklenjenih z vnanjimi vla-dami, rabijo primerni naslovi in zaznamovanja, zato je Moja volja, da se v začetku takih pogodeb, kadar se Moja oseba navaja kot pogodbo sklepajoča ali poobla-stilna, odsle Moj naslov tako-le glasi: „Cesar Av-strijski, kralj Bohemski (Česki) itd. in apo-stolski kralj Ogerski“; v daljnem kontekstu po-godbe pa naj se vsled diplomatske navade rabi v primerni, okrajšani obliki, imenito naslov: „Cesar Av-strijski in apostolski kralj Ogerski; potem: „Njega Ve-ličanstvo cesar in kralj“, ali: „Njega cesarsko in kra-ljevo apostolsko Veličanstvo.“ Vsa pod Mojim žeslom ustavno združena kraljestva in dežele naj se imenujejo ali: „Avstrijsko-Ogerska monarhija“ ali „Avstrijsko-Ogerska država.“

Tako je vprašanje o naslovu sicer rešeno v strogem dvalističnem smislu prav po volji Magjarov, vendar je ostal saj naslov „monarhija“ in država. Po tem tak-em menda zgine naslov „Cislajtanijska“, ker naslov „cesar avstrijski“ menda obsega vsa neogerska kralje-stva in dežele. Poleg „avstrijskega cesarstva“ je „kra-

ljestvo Ogersko“ in te dve državi ste v novem naslovu zvezani z besedico „in“. —

V hudih viharjih je bila rojena dvalistična avstrij-sko-ogerska država, britke težave in žalostni časi so obdajali njeno zibeljko, težkim poskušnjam naproti gré njena mladost. Bode jim li kos?

Naj dodamo temu nekoliko zgodovinskih črtic: Na-slov (titel) avstrijskih cesarjev se je že večkrat pre-menil. Naslov cesarja Karola VI., ki stoji na čelu prevažnemu pismu pragmatične sankcije od 6. de-cembra 1724. leta, glasil se je tako-le: „rimski cesar, vsegdar množitelj državni“, za njim stoji kraljevski na-slov Nemčije in 28 kraljestev, in potem sledijo naslovi nadvojvodski, vojvodski in knežki. S patentom od 1. avgusta 1804. leta je cesar Franc II. dodal še naslov: „Kralj Germanije (Nemčije), Ogerskega, Bohemskega“ itd. Nerazdeljivost, nerazrušljivo združenje in nerazrušljiva skupnost vseh držav in dednih dežel hiše avstrijske je v pragmatični sankciji oklicana za stanovitno, nepre-klicljivo postavo. Cesarski patent od 1. avgusta 1804. leta zaznamova sprejem naslova „dednega cesarja av-strijskega“ za utrdbo časti „zedinjene avstrijske države.“ Leta 1806. je cesar Franc se odpovedal nemški kroni in namesti prejšnje državne zveze je 1815. leta stopil v „nemški bund“, ki pa je 1866. leta konec vzel. Cesarski patent od 1. avgusta 1804. leta je obetal kronanje dednega cesarja, pa je tudi kronanje kot kralja ogerskega in bohemskega brez premembe pridržal za prihodnje čase.

Sveta rimska država nemškega naroda je po-kopana, nemška cesarska krona počiva v cesarski za-kladnici na Dunaji, nemški bund je čez 52 let razrušen, avstrijske dedne dežele, ki so bile nekdanj z rimsko-nemško državo v neposrednji zvezi, niso v nikakoršni zvezi več z Nemčijo; avstrijsko-cesarske krone, o kateri govori patent cesarja Franca od 1804. leta, ni še; pa tudi cesarstva avstrijskega ni več, ker stopilo je na njegovo mesto djansko in formalno vsled Najvišega sklepa od 14. novembra l. l. „avstrijsko-ogerska monarhija“ ali „avstrijsko-ogerska država.“

O novi vojaški postavi.

Zbornica poslancev dunajskega državnega zbora je vladi spolnila željo in v vseh glavnih rečéh odobrila postavo, ki bode tako globoko segla v naše življenje, da nikoli tacega. Ministerstvo je s popisom, da državi avstrijski žugajo zelo nevarni časi in da so Ogri spre-jeli to postavo, tako pritiskalo na poslance, da je po-stava bila z veliko večino sprejeta, le 28 Nemcev in Slovenec Lenček je glasoval nasproti. Zdaj se tem 29 v nemških časnikih velika slava poje in imenujejo se cvet liberalizma. Tudi nas je bilo strah, ko smo slišali, da zbornica sprejme postavo, ker vemo, da lahko je reči: vojakov naj bo osemsto tavžent, — al kdo jih bode redil? Država je polna dolgá in davki so že zdaj tako veliki, da vse hrepeni le po tem, da bi se znižali. Sicer pa tudi vemo, da vojaška moč ni tista moč, s katero se združujejo vlade; večkrat smo že povdarjali, da le zadovoljni narodi delajo državo močno. Vendar — ko bi bili Poljaki, Slovenci in Tirolci glasovali proti tej postavi v državnem zboru in bi ti bili tisti 29. — kakošen hrup bi bili gnali tako imenovani „liberalni“ nemški časniki, da so Slovani sovražniki Avstrije, ki merijo le na propad njeni. Natolcevanja ne bi bilo ne konca ne kraja. Zdaj so Slovani, kolikor jih je v zboru, spet pokazali, da so za obstanek Avstrije, čeravno go-tovo čutijo pretežka bremena, ki se nakladajo ljudstvom.

Za 10 let je tedaj, ako tudi zbornica gospôska

sprejme to postavo in jo potrdi cesar, je 800.000 vojakov zagotovljenih.

Po tej postavi mora vsak vojak biti, kdor je v predpisanih letih, kakor smo že povedali, v eni ali drugi vrsti. Izvzetih od te dolžnosti je le malo. Naj jih povemo:

Začasno oprosteno je: edini sin očeta, ki si nič zaslužiti ne more, ali edini, če tudi nezakonski sin vdove matere; edini vnuk dedeca (starega očeta), ki si nič prislužiti ne more, ali vdove babice (stare matere), ako ta dva nimata sina; brat taci sester, ki nimajo staršev; študentom na vseučiliščih (velicah šolah) je privoljeno, da smejo kot enoletni radovoljci ob enem študirati zunaj kosarne; študentje zdravilstva prestanejo svoj vojaški čas v bolnišnicah; bogoslovci dobé, ako za to prosijo, odpust, da morajo študirati, ako so bili vzeti v vojake; — uradniki pri poštah, telegrafih in železnicah, se smejo oprostiti, ako so v službi potrebni; sinovi, ki podedvajo kmetijo, so tudi rešeni (po predlogu grofa Barbo-ta).

Tirolcev, kjer je posebna deželna bramba, ne zadeva ta postava; mesto Trst pa vprihodnje tudi spada pod novo postavo (Poljaki, Slovenci in Tirolci so zoper to glasovali). Pri tej priliki je dr. Toman, kakor smo že povedali, zavrnil Conti-a, okoličanom tržaškim neprijaznega, tako-le: Gospod Conti je govoril o tržaških pravicah in o „teritorialnem batalijonu.“ Med drugimi je rekel o njem: „da, kar je povojaščen, so postali iz popred dobrih kmetov slabi, oborožen proletarijat, mestu in državi nevaren.“ Sveta dolžnost me veže, nepričujoče krivično obrekovane teritorialce zagovarjati in nasproti stopiti obtožbi, ki jo je izrekel predgovornik. V to me ne veže samo naravna občut, temveč tudi znanje dotičnih resničnih razmer; gledé na te nobeden ne more izreči takega natolcevanja. Zgodovina priča in tudi drug tržašk govornik je izrekel, da „teritorialni batalijon“ je zmiraj se izvrsten skazal in sovražnike že junaško odbil. Da! v resnici so okoličanje tržaški pošteni ljudje in izvrstni zvesti Avstrijani. Da se čutijo Slovane, kar so, zaradi tega niso nezvesti državljani, in če so ravno na kraji cesarstva, vendar so tako iskreni Avstrijani, kakor da bi jih Avstrija v srcu nosila!“ (Dobro, dobro! na desni.)

Národne stvari.

Gré li svoboda nad narodnost?

Govor v čitalnici Mariborski dne 8. listopada.

(Konec.)

Človek ima pravico do narodnosti. Gospôda! med nami tega ne bi trebalo dokazovati; za nas je to dokazana reč, toda zaradi naših nasprotnikov dovolite, da poskusim tudi formalni dokaz.

Pravico do narodnosti ima človek že po svojem bitju, ta pravica je izvir pojema pravice, in je človeška osebna in društvena, zasebna in javna pravica. Modrijan Kartesi, s kojim se začnjam vsa novejša in dendenešnja svetna modrija, je svojo sistemo začel s prav prostim in lahko umevnim stavkom: „Cogito, ergo sum“, to je, „ker mislim, tedaj sem.“ To je, pamet imam, zato sem človek s svojimi zmožnostmi in s svojimi pravicami. Pamet loči dobro in zlo, pravo in krivo, zato je podlaga svobodi, ker daje spoznanje pravice, zato je človek pred človekom svoboden. Kartesi je s svojim stavkom sklepal na človeško dušo, in ob enem tudi celó na bitje Božje. V prvem sklepu — v sklepu na človeško dušo — je vkljen sklep o duševnih človeških zmožnostih in človeških pravicah. Do

tega sklepa se stavek vsakako ne dá podreti. Iz tega stavka izvira človeška vlada nad živaljo, človeška enakost, človekova osebna pravica. Osebna pravica pa je, kakor že beseda sama poveda, pravica do bitja, to je: jaz smem biti, svoboden sem, kot človeksem svoboden pred človekom, imam osebno pravico; kajti oseba je samostavnik od glagola: sem, biti. Kakor se dopolnjujeta glagola sem in biti, tako se dopolnjujeta samostavnika oseba in bitje. Z osebno pravico si brani človek svoje življenje, svoj vžitek, svoje premoženje, svoje delo, tudi razumno plačo za svoje delo, svojo čast. „Ker mislim, tedaj sem“, pod tem stavkom se človek druži, se razvija, blaži, omikuje in tako dobiva in vživa svoje društvene pravice. V tem stavku se sodijo in obsodijo sužnost, životolastnost, robota, stanovske prednosti, obrtniška in denarstvena samovlada, absolutizemske naprave: „Jaz sem pameten, tedaj imam človeške zmožnosti in pravice, sem svoboden ali vsaj smem svoboden biti“, „cogito, ergo sum“, „mislim, tedaj sem.“

Na slovansko in slovensko narodnost obrnena stavek se glasi: „Jaz Slovenec mislim, tedaj sem Slovenec.“ S tem, da sem Slovenec, se ne odrekam pametnosti, ki je prisodek človeštva, zato smem biti Slovenec. „Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponos.“

S tem pa ne delam tudi nikomur krivice; in to je ob enem tudi pojem pravice, ker pravica izključuje krivico. Zato se smem tudi braniti, če mi kdo drugi hoče narodnost zatirati, smem se braniti, kakor za svojo čast, kakor za osebno svobodo, kakor za življenje. Slovenec misli, tedaj je svoboden; Slovan misli, tedaj je svoboden.

Na dalje, — beseda pravica ima v vseh jezikih pomen ravnosti in enakosti. Tedaj vsak narod si misli, pravico kot pravo, to je, ravno pot do resnice, med tem, ko po krivi črti iz poti prideš, zagaziš; zato je pravici nasprotje krivica.

Pa tudi enakost tiči v pomenu pravice, tedaj ena in enaka mera, ena in enaka tehtnica za vse. Zato so Grki slikali podobo pravice kot devico z zavezanimi očmi, ki na svoji tehtnici vsem brez razločka enako meri. Ravnost in enakost pa zahtevamo, če zahtevamo svojo narodnost.

Če zahtevamo ravnopravnost v šoli, hočemo iti do uka, do resnice, do istine, to je, do jestine ali bistvenosti po ravni črti, po ravni poti, po pravi poti, po naravni in prvotni slovenski poti, po kateri se nam najvzvišenejše modrosti, uki Kristusovi več kot tisoč let razlagajo, kar je najjasnejši, nepremakljivi dokaz sposobnosti jezikove, kajti jezik, v katerem se uči metafizika, bo vsaj tudi sposoben za fiziko, vsaj so vidne naravne stvari niže in prostejše od nevidnih nadnaravnih stvari. — Če zahtevamo ravnopravnost pri uradih, hočemo priti do vravnave do razsodbe po ravni črti, po pravi poti, po naravni in prvotni slovenski poti; vse druge črte in poti so krive, zato krivične, postavimo, pot do šole in sodnije v nemškem ali laškem ali magjarskem jeziku.

Pa tudi enakost zahtevamo, zahtevajoči narodnost svojo. Mi zahtevamo, naj se nam z eno in enako mero meri, s katero se meri vsem drugim narodom. Zato stojimo na stalu pravice, tedaj tudi na stalu svobode. Zato je narodnost buditi blago početje, je delo za pravico, delo za svobodo, delo za napredek človeštva. Narodnost je načelo krščanstva in svobode. Nasproti pa, kdor pravico krati, zagovarja sužnost. Narodnost je osebna in društvena pravica. Nasprotnikov gêslo: „svoboda gré nad narodnost“ pomeni tedaj toliko kot „svoboda gré nad pravico“, in, gospôda! za tako svobodo se jaz, in mislim, tudi vsak